

PERCEPCIJA KOMPETENTNOSTI OBITELJSKOG SUSTAVA KAO PREDIKTOR PSIHOSOCIJALNOG RAZVOJA MLADIH DJEVOJAKA

Olga Poljšak Škraban
Pedagoška fakulteta v Ljubljani

SAŽETAK

Ovaj članak predstavlja neke rezultate istraživanja koje se bavi percepcijama obiteljske kompetentnosti od strane roditelja i adolescenata, kao i psihosocijalnim razvojem roditelja i adolescenata.

Istraživanje je obuhvatilo 93 studenata socijalne pedagogije s Edukacijskog fakulteta u Ljubljani i njihove roditelje.

U istraživanju je korišten Upitnik o primarnoj obitelji (Lewis, 1989), koji je modificiran u svrhu ovog istraživanja, a zasnovan je na Beaversovoj teoriji o obiteljskoj kompetentnosti (1976). Za svakog člana obitelji korištena je jedna od tri verzije upitnika, čiji su sadržaji bili jednaki.

Upitnici za mjerenje psihološkog razvoja utemeljeni su na teoriji E. Eriksona. Verzija Wessmana i Ricksa korištena je za mjerenje psihosocijalnog razvoja adolescenata, dok je verzija Ochsea i Plugha korištena za mjerenje psihosocijalnog razvoja roditelja.

Postoje određene razlike vezane uz percepciju interakcija među članovima obitelji, pri čemu su kćeri najviše kritične. Članovi obitelji iskusili su smanjenje kvalitete interakcije u razdoblju između djetinjstva i adolescencije kćeri. Beaversov sistemski model kompetencije pokazao se korisnim sredstvom za istraživanje uloge obitelji u razvoju identiteta adolescenata. Statistički značajne razlike pokazuju da kompetentna obitelj pruža mogućnost za povoljan psihosocijalni razvoj za sve članove obitelji, uključujući i roditelje.

Rezultati pokazuju da su percepcije obiteljske kompetentnosti od strane sva tri člana obitelji bolji prediktori psihosocijalnog razvoja adolescenata od psihosocijalnog razvoja roditelja.

Ključne riječi: psihosocijalni razvoj, obiteljski sistem, kompetentna obitelj.

UVOD

U radu se ispituju značajke obiteljskih sustava kako ih doživljuju članovi obitelji i njihovu ulogu u psihosocijalnom razvoju članova obitelji, osobito mladih djevojaka.

Psihosocijalni razvoj istražujem sa stajališta dobro poznate teorije **E. Eriksona** (1968, 1980). Kao što znamo, autor opisuje osobni razvoj kao

prolazak kroz niz stadija. Uspješno razriješene zadaje svakog stadija znače veći stupanj osobne integriranosti. Radi se o osam stadija (povjerenje, autonomija, inicijativa, učinkovitost, identitet, intimnost, generativnost, integritet). Nerazriješeni problemi iz prethodnih stadija prenose se u sljedeće stadije i tako otežavaju razvoj. Prijelaz u svaki sljedeći stadij znači kvalitetnu promjenu koju prati kriza. To je normalna pojava do koje dolazi

zato što nova problematika zahtijeva svu raspoloživu energiju, iako razvoj prethodnog dijela možda još nije zaključen. Eriksonova teorija se tako odnosi na razvoj tijekom cijelog životnog razdoblja, stoga je primjerena za istraživanje stupnja psihosocijalnog razvoja mladih i njihovih roditelja.

U istraživanju obitelji pošla sam od Beaversove (1976) teorije, koja definira obitelj kao interakcijsku jedinicu. Radi se o sustavnom pogledu na razumijevanje obitelji, koji pretpostavlja da nastanku i održavanju obitelji pridonose svi članovi, te da svaki član obitelji utječe na sve ostale i da svi ostali povratno utječu na njega. U tom je slučaju jedinica percepcije obitelj kao sustav. Drugi pristup evaluaciji obitelji, koji zastupaju humanističke, kognitivne i bihevioralne škole, istražuje obitelj kroz udjele pojedinih članova.

L'Abate (1994) smatra da je u istraživanju obitelji važno sagledati obitelj s obje perspektive, jer se one nadopunjavaju. Pojedinaac je ponekad tvorevina i stvaralac intimnih, međusobno zavisnih odnosa s članovima obitelji.

R. Beavers (1976; Beavers i Hampson, 1993) temelji svoju teoriju na opažanju i istraživanju obitelji, te različitih mjerila i ključnih konstrukta interakcije funkcioniranja obitelji, koji jasno diferenciraju zdrave od nezdravih obitelji.

Dvije ključne dimenzije, koje definiraju razinu obiteljske funkcionalnosti, su kompetentnost i stilovi interakcije u obitelji.

Kompetentnost se definira kroz mogućnost obitelji kao interakcijske jedinice da ostvari potrebne i odgojne ciljeve u organizaciji i vođenju obitelji. Glavni elementi kompetentnosti su: (1) *struktura obiteljske jedinice* – radi se o ravnopravnom vođenju obitelji, snažnoj koaliciji roditelja kao i drugih odraslih osoba, i naglašenim generacijskim granicama, (2) *stupanj poticanja autonomije* članova obitelji, koji se odražava u porastu povjerenja, jasnim granicama, jasnoj i otvorenoj komunikaciji i sposobnosti očuvanja i prihvaćanja različitosti. (3) *sposobnost rješavanja konflikata i jasnog i neposrednog komuniciranja*, (4) *spontanost, izražavanje široke palete osjećaja, optimizam*.

Interakcijski stil je dimenzija koju je autor preuzeo od Stierlina, a odnosi se na centripetalne (usmjerene prema unutra) i centrifugalne (usmjerene prema van) tendencije u utjecaju na separaciju mladih. U centripetalnim obiteljima roditelji vežu mladu osobu za sebe, a u centrifugalnima potiču separaciju mlade osobe (Beavers, 1976).

Obiteljski sustav funkcionira zdravo onda kada je prilagodljiv. To znači da su kompetentne one obitelji koje su se sposobne prilagoditi odgovornostima i razvojnim potrebama obitelji kroz životne cikluse, te mogu promijeniti i stil.

Autor razlikuje pet tipova obitelji. Zdrave obitelji su više – manje uravnotežene u vezi interakcijskog stila (usmjerene jednako prema van kao i prema unutra). Ekstreme u stilu možemo vidjeti prije svega u poremećenim obiteljima, gdje se radi o nižim stupnjevima kompetentnosti. Autor povezuje interakcijske stilove u manje kompetentnim obiteljima s vrstama simptoma koji se razvijaju kod pojedinačnih članova obitelji. Članovi koji izlaze iz obitelji usmjerene prema unutra prije će razviti simptome kao što su depresije, shizofrenija itd. Oni koji izlaze iz obitelji usmjerenih prema van razvit će delinkventno ponašanje, psihopatije itd.

Lewis (1989) u radu "The birth of the family" gradi na Beaversovom konceptu kompetentnosti i definira termin s obzirom na dva osnovna zadatka obitelji: kompetentna obitelj stvara atmosferu u kojoj odrastaju psihički zdrava i autonomna djeca, koja stupaju u trajne odnose izvan obitelji. Pored toga, omogućava potvrdu osobnosti roditelja i njihov neprestani razvoj. Ta su dva zadatka važna tijekom cijelog životnog razdoblja obitelji. Moglo bi se reći da Lewis govori o kompetentnoj obitelji kao o obitelji koja stvara mogućnosti za uravnotežen psihosocijalni razvoj o kakvom govori E. Erikson (1980).

Brojni autori ne slažu se s konceptom kompetentnosti, i smatraju da svaka obitelj može imati svoja jaka i slaba područja.

Beavers (1976) izlaže mogućnost da obitelji iskazuju različit stupanj kompetentnosti u različitim interakcijama. Globalna ocjena kompetentnosti obitelji je svejedno smisljena, jer uglavnom ne nalazimo velike razlike u funkcioniranju na pojedinim područjima. Istraživači Fisher i Ransom (1995) podupiru tezu da tipologije obitelji mogu u velikoj mjeri pomoći stvaranju upotrebljive organizacije kliničkih i istraživačkih podataka. Tipološke strategije pomažu nam integrirati kompleksne, višedimenzionalne podatke o obiteljima u prepoznatljive uzorke.

Lewis dodaje (kao i mnogi drugi autori, npr. Walsh, L'Abate, Mc Master), da je važan kriterij za evaluaciju kompetentnosti obitelji kontekst u kojem je obitelji zajamčeno osnovno preživljavanje. U obiteljima koje se svakodnevno bave preživljavan-

jem, organizacija, distribucija moći i stilovi komunikacije izražavaju drugačije. Pored toga, potrebno je poštivati i etničke i kulturne značajke okoline u kojoj obitelji žive. Vrijednosti su usko i kompleksno povezane s konceptom kompetentnosti.

U svrhu istraživanja, analizirala sam obitelji kao jedinice istraživanja i uvrstila ih u dvije skupine s obzirom na kompetentnost obiteljskog sustava.

METODA

Ispitanici

U istraživanje je uključeno 93 studentice Pedagoškog fakulteta, s oba roditelja, polaznice 2. do 4. godine (u dobi od 20 – 23 godine).

Uzorak je sastavljen napola od obitelji iz gradskih naselja, a napola od obitelji iz drugih naselja iz cijele Slovenije, što odgovara demografskoj strukturi stanovništva (Statistični letopis, 2000).

Za uzorak je značajan visoki postotak (oko 90 %) zaposlenosti oba roditelja.

Instrumenti

Upitnik o obitelji -VOD

Pomoći upitnika o obitelji (Lewis, 1989) istraživala sam kvalitetu obiteljskih interakcija i doživljaj istih od strane troje članova obitelji. Upitnik sam prevela i prilagodila potrebama istraživanja. Shereshefsky i Yarrow (1973, u Lewis, 1989) autori su prvog dijela upitnika kojeg je preuzeo Lewis. Sastoji se od šest pitanja koja se odnose na interakcije među roditeljima i mladom osobom (zabrinutost i zadovoljstvo roditelja u ulozi roditelja, sposobnost prepoznavanja i zadovoljavanja osjećajnih potreba mlade osobe, blizina, sprečavanje samostalnosti maloljetnice), posebno za razdoblje djetinjstva i adolescencije (ukupno 12 pitanja). Riječ je o važnim svojstvima roditeljstva.

Drugi dio upitnika dodao je Lewis. Njegova pitanja odnosila su se na interakcije među partnerima (roditeljima), pa sam za potrebe istraživanja sadržajno sačuvala pitanja, kako bih ispitala interakciju u obitelji kao u sustavu. Taj dio upitnika temelji se na Beaversovoj (1976) teoriji kompetentnosti. Radi se o 10 pitanja kroz koja pojedini članovi obitelji procjenjuju kako prepoznaju funkcioniranje obiteljskog sustava s obzirom na strukturu, komunikaciju i postupanje s osjećajima u obitelji.

U istraživanju sam aplicirala tri sadržajno identična oblika upitnika namijenjene mladim djevojkama, njihovim majkama i očevima.

Rezultati faktorske analize i koeficijenti unutarnje pouzdanosti ukazuju na dobre mjerne karakteristike instrumenta. Cronbachova alpha za pojedinačne kompozitne varijable za mlade djevojke iznosi od 0.70 do 0.85, za majke od 0.67 do 0.90 i za očeve od 0.69 do 0.82.

Upitnik psihosocijalnog razvoja

Upitnik psihosocijalnog razvoja za mlade djevojke - WR

Upitnik psihosocijalnog razvoja (Wessman i Ricks, 1966, u Lamovec, 1994) temelji se na Eriksonovoj teoriji psihosocijalnih stadija i namijenjen je istraživanju stupnja psihosocijalnog razvoja mladih i mlađih odraslih. Instrument je sastavljen iz 60 pitanja koja se odnose na prvih šest stadija psihosocijalnog razvoja.

Koeficijent unutarnje konzistentnosti (Cronbach alpha se kreće od 0.57 do 0.80 za pojedine stadije, te za cjelokupnu ljestvicu iznosi 0.88.

Upitnik psihosocijalnog razvoja za roditelje - OP

Upitnik psihosocijalnog razvoja (Ochse i Plug, 1986, u Lamovec, 1994) isto tako se temelji na Eriksonovoj teoriji i odnosi se na stupanj psihosocijalnog razvoja odraslih (roditelja).

Instrument je sastavljen iz 93 pitanja, koja se odnose na prvih sedam stadija psihosocijalnog razvoja (pored prvih šest već opisanih stadija plus stadij generativnosti). Upitnik sadrži još i kontrolnu ljestvicu socijalne poželjnosti.

Koeficijent unutarnje konzistentnosti (Cronbach alpha se kreće od 0.65 do 0.83 za pojedine stadije, te za cjelokupnu ljestvicu iznosi 0.92.

Koeficijenti unutarnje pouzdanosti su na oba upitnika zadovoljavajući, ali faktorska struktura upitnika je slabija, iako je u skladu s Eriksonovim teoretskim pretpostavkama, tako da mogu zaključiti da oba instrumenta imaju zadovoljavajuće mjerne karakteristike.

REZULTATI I DISKUSIJA

1. Analiza razlika u percepciji kompetentnosti obiteljskog sustava među članovima obitelji

Razlike u doživljavanju obiteljskih interakcija, kada promatramo obitelj kao jedinicu, ustanovila sam pomoću faktorske analize (po metodi glavnih komponenti s rotacijom varimax).

Kao što je vidljivo iz tabele 1, dobili smo tri faktora, svaki od njih odnosi se varijable jednog od članova obitelji. **Prvi faktor**, koji pojašnjava čak 41,2 % varijance, sastoji se od svih varijabli koje pripadaju mladoj djevojci. **Drugi** (18,0 %) se sastoji od svih varijabli koje pripadaju majci, a **treći** (12,1 %) od varijabli koje pripadaju ocu.

Pomoću faktorske analize, kojom kompleksno analiziramo rezultate, možemo potvrditi hipotezu

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
D5 (sustav - postupanje s osjećajima u obitelji – ocjena kćeri)	.86371		
DM2 (postupanje majke s potrebama kćeri - ocjena kćeri)	.83096		
DO2 (postupanje oca s potrebama kćeri -ocjena kćeri)	.64296		
D4 (sustav-komunikacija u obitelji - ocjena kćeri)	.87368		
D4M (sustav-komunikacija u obitelji-ocjena majke)		.87098	
D5M (sustav – postupanje s osjećajima u obitelji - ocjena matere)		.86698	
D2M (postupanje s potrebama kćeri – ocjena matere)		.68145	
D5O (sustav-postupanje s osjećajima u obitelji - ocjena oca)			.78589
D4O (sustav-komunikacija u družini-ocjena oca)			.73931
D2O (postupanje s potrebama kćeri - ocjena oca)			.83601
postotak varijance	41.2%	18.0%	12.1%

da među članovima obitelji postoje razlike u doživljavanju interakcija u obitelji.

U tabelama 2 i 3 prikazala sam rezultate statistički značajnih razlika dobivenih na pojedinačnim varijablama koje se odnose na važne kvalitete roditeljstva i interakcije u obiteljskom sustavu.

Statistički značajne razlike u prepoznavanju dobila sam za razdoblje djetinjstva u tri, za razdoblje adolescencije u pet od ukupno šest varijabli. Pritom, za razdoblje adolescencije postoji više statistički značajnih razlika među djevojkom i oba roditelja (sposobnost roditelja da prepoznaju i zadovolje osjećajne potrebe djevojke, doživljaj međusobne bliskosti i sprečavanje samostalnosti kćeri), u vezi zadovoljstva u ulozi roditelja razlikuje se samo doživljaj očeva i kćeri.

Iz tabele 2 vidljivo je da na većini varijabli postoje statistički značajne razlike među članovima obitelji u doživljaju interakcije u djetinjstvu i adolescenciji.

Kad se radi o statistički značajnim razlikama, kćeri uvijek niže (kritičnije) doživljavaju interakcije (koje se odnose na važna svojstva roditeljstva) od oba roditelja (vidi Poljšak Škraban, 2002). To znači da su roditelji na tim varijablama više, bolje procijenili međusobne interakcije. No, na varijabli zadovoljstva u ulozi roditelja situacija je obrnuta. Očevi niže procjenjuju svoje zadovoljstvo tom ulogom no što ga procjenjuju kćeri, dok među majkama i kćerima nema statistički značajnih razlika.

U prepoznavanju strukture obitelji (vidi tabelu 3) pronalazimo statistički značajne razlike između kćeri i oca vezane uz načine odlučivanja u obitelji. U vezi savezništva među roditeljima nema razlike u prepoznavanju među članovima obitelji.

U prepoznavanju komunikacije u obitelji, globalno gledano, (kod kompozitne varijable D4) razlikuju prepoznavanja sva tri člana obitelji. Kod pojedinih varijabli razlikuje se prepoznavanje pregovaranja, komunikacije i konflikata među sva tri člana obitelji, dok s obzirom na povezanost obitelji s okolinom nema statistički značajnih razlika.

Tabela 2
Statistička značajnost razlika za pojedine varijable obiteljskih interakcija, kako ih međusobno doživljavaju članovi obitelji u djetinjstvu i adolescenciji, a odnose se na važna svojstva roditeljstva.

Doba ocjenjivanja	Djetinjstvo	Adolescencija
Varijable obiteljskih interakcija		
1. Zabrinutost roditelja za kćer	- -	- -
2. Sposobnost roditelja da prepoznaju osjećajne potrebe svoje kćeri	- -	djevojka - majka djevojka - otac
3. Sposobnost roditelja da zadovolje osjećajne potrebe svoje kćeri	- -	djevojka - majka djevojka - otac
4. Međusobna bliskost kćeri i roditelja	djevojka - majka djevojka - otac	djevojka - majka djevojka - otac
5. Ometanje samostalnosti kćeri od strane roditelja	djevojka - majka -	djevojka - majka djevojka - otac
6. Zadovoljstvo u ulozi roditelja	- djevojka - otac	- djevojka - otac

Tabela 3
Statistički značajne razlike u doživljavanju obiteljskih interakcija među pojedinim članovima obitelji, koje se odnose na interakcije u obiteljskom sustavu

Varijable obiteljskih struktura	Par ocjenjivača
1. Struktura obitelji	
- način odlučivanja u obitelji	- djevojka - otac
- savezništvo	- -
2. Komunikacija	
- pregovaranje	djevojka - majka djevojka - otac
- komunikacija	djevojka - majka djevojka - otac
- konflikti	djevojka - majka djevojka - otac
- povezanost s okolinom	- -
(D4) komunikacija ukupno	djevojka - majka djevojka - otac
3. Postupanje s osjećajima	
- propusnost	djevojka - majka djevojka - otac
- ekspresivnost	- -
- raspoloženje i atmosfera	- -
- empatija	djevojka - majka -
(D5) osjećaji ukupno	djevojka - majka -

U doživljaju postupanja s osjećajima u obitelji nalazimo statistički značajne razlike kod kompozitne varijable D5 između kćeri i majke. Kod pojedinih varijabli stanje je sljedeće: kod propusnosti se razlikuje doživljaj sva tri člana obitelji, kod empatije razlikuju se doživljaji djevojke i majke, a kod ostale dvije varijable (ekspresivnost, raspoloženje i atmosfera) nema statistički značajnih razlika.

I iz rezultata koji se odnose na obitelj kao sustav vidljivo je da roditelji dosljedno procjenjuju varijable obiteljskog sustava u prosjeku bolje (više) od kćeri. Pri tome, osim kod dvije varijable (ekspresivnosti i empatije) odgovori očeva najviši. Kod spomenute dvije varijable majke su dale najviše ocjene interakcijama.

I kod varijabli kod kojih nije dobivena statistički značajna razlika pokazuje se tendencija da kćeri ocjenjuju interakcije u obitelji najkritičnije od svih članova.

Kao što vidimo, kćeri procjenjuju interakcije različito od roditelja. Slične rezultate istraživanja, koji potvrđuju razlike u procjeni interakcija između članova obitelji, navode i Adams (1985) te Dekovic, Noom i Meeus (1997).

Njihovo doživljavanje ima veliku težinu (vidi rezultate FA- visok postotak ukupne varijance objašnjavaju upravo njihovi rezultati). Potvrđuje se pretpostavka sustavne teorije da svi članovi obitelji i da je u razdoblju adolescencije maloljetnik važan faktor u oblikovanju sustava.

Tabela 4
Statistička značajnost razlika između djetinjstva i adolescencije za pojedine varijable obiteljskih interakcija, kako ih međusobno doživljavaju članovi obitelji u djetinjstvu i adolescenciji i koji se odnose na važna svojstva roditeljstva

Doba ocjenjivanja Varijable obiteljskih interakcija	Doživljaj djevojke	Doživljaj roditelja
1. Zabrinutost roditelja za kćer	- -	- -
2. Sposobnost roditelja da prepoznaju osjećajne potrebe svoje kćeri	djevojka - majka djevojka - otac	majka - djevojka otac - djevojka
3. Sposobnost roditelja da zadovolje osjećajne potrebe svoje kćeri	djevojka - majka djevojka - otac	majka - djevojka otac - djevojka
4. Međusobna bliskost kćeri i roditelja	djevojka - majka djevojka - otac	majka - djevojka otac - djevojka
5. Ometanje samostalnosti kćeri od strane roditelja	djevojka - majka djevojka - otac	- -
6. Zadovoljstvo u ulozi roditelja	djevojka - majka djevojka - otac	majka - djevojka otac - djevojka

Što znači to otkriće za funkcioniranje obitelji? Većina autora slaže se s tezom da je razdoblje adolescencije najteža kušnja kvalitete odnosa u obitelji i odnosa među roditeljima (npr. Olson i dr., 1989), što rezultati zapravo i potvrđuju.

Različitost pogleda često vodi u konflikte, što znači da, želi li obitelj očuvati kompetentnost i dobru komunikaciju, mora uvijek iznova uspostavljati prostor, tj. klimu za mogućnost verbalizacije odnosa, dakle otvoren prostor za obostranu, otvorenu komunikaciju, koju po definiciji omogućava kompetentna obitelj.

Među roditeljima (tamo gdje je to bilo moguće ustanoviti) vjerojatno nema razlike i zbog činjenice da su u strukturi obitelji očuvane potrebne ge-

neracijske razlike. Roditelji se nalaze u specifičnim roditeljskim ulogama, a s pozicije različitosti uloga razumljiva je i različita percepcija.

2. Prepoznavanje kompetentnosti obiteljskih interakcija

U početku sam namjeravala za utvrđivanje prepoznavanja kompetentnosti obiteljskih interakcija upotrijebiti faktorske rezultate pripisane obitelji na osnovi faktorske analize. Zbog naravi dobivenih rezultata (jer bi po toj metodi obitelji bila pripisana tri faktorska rezultata, koji pripadaju svakom članu obitelji ponaosob) upotreba faktorskih rezultata za razvrstavanje obitelji u više ili manje kompetentne obitelji nije imala smisla.

Zato sam se odlučila za uporabu hijerarhijske taksonomske analize. Obitelj sam tretirala kao jedinicu (primjer), pri čemu sam u analizu unijela sve varijable drugog dijela upitnika VOD, koji se odnose na obitelj kao sustav (10 varijabli za svakog člana obitelji, ukupno 30 varijabli). Upotrijebila

sam Wardovu metodu i mjeru seuclid. Obitelji su se rasporedile s obzirom na niži i viši stupanj kompetentnosti. U svaku od skupina uvrstila se točno polovica obitelji (N=46) – jedna obitelj je isključena zbog manjkavih podataka (vidi dendrogram u prilogu).

Tabela 5

Aritmetičke sredine po varijablama VOD, koje se odnose na obitelj kao sustav, za obje skupine (1= niži stupanj kompetentnosti, 2= viši stupanj kompetentnosti) za svakog člana obitelji ponaosob

Procjenjivači Varijable obiteljskih interakcija	djevojka		majka		otac	
	1. skupina	2. skupina	1. skupina	2. skupina	1. skupina	2. skupina
način odlučivanja	3.83	4.57	4.09	4.74	4.09	4.74
savezništvo	3.43	4.02	3.30	4.17	3.39	4.09
pregovaranje	2.78	3.76	3.30	4.13	3.43	4.26
komunikacija	3.02	3.80	3.56	4.22	3.54	4.28
propusnost	2.08	3.87	3.43	4.20	3.50	4.28
ekspresivnost	3.22	4.13	3.54	4.39	3.35	4.09
rasp. i atmosfera	3.34	4.67	3.63	4.39	3.63	4.52
post. s konfliktima	2.48	3.41	3.11	3.87	3.33	3.76
empatija	3.43	4.30	3.87	4.59	3.85	4.23
post. s okolinom	3.57	4.07	3.67	3.97	3.61	4.20

Pri pregledu aritmetičkih sredina pojedinih varijabli za sva tri člana obitelji, ustanovila sam da su aritmetičke sredine prve (manje kompetentne) skupine dosljedno niže od aritmetičkih skupina druge (više kompetentne) skupine. Vrijedi i to da su aritmetičke sredine prve skupine ispod zajedničkog prosjeka, a druge iznad zajedničkog prosjeka. Ta činjenica daje osnove za upotrebu spomenute metode za razvrstavanje obitelji u dvije skupine obzirom na nižu ili višu razinu kompetentnosti.

Obiteljima je tako pripisana pripadnost jednoj od te dvije spomenute skupine.

3 Stupanj psihosocijalnog razvoja članova obitelji

Tabela 6 prikazuje Pearsonove korelacijske koeficijente (r) između pripadnosti skupini obitelji s nižim ili višim stupnjem kompetentnosti no što je prepoznaju članovi obitelji i stupnja psihosocijalnog razvoja djevojaka i roditelja.

Tabela 6

Korelacijski koeficijenti (r) između pripadnosti skupini obitelji razvrstanih s obzirom na kompetentnost i varijabli stupnja psihosocijalnog razvoja djevojaka i roditelja.

Član obitelji Varijable psihosocijalnog razvoja	djevojka	majka	otac
1. povjerenje	.25*	.25*	.27**
2. autonomija	.18	.16	.14
3. inicijativa	.38**	.15	.00
4. učinkovitost	.27*	.27**	.16
5. identitet	.37**	.34**	.33**
6. intimnost	.27*	.43**	.36**
7. generativnost	-	.33**	.44**
ukupno	.36**	.34**	.32**

Kao što se vidi u tabeli 6, korelacije između pripadnosti skupini obitelji i varijabli stupnja psihosocijalnog razvoja djevojke svuda relativno niske, kreću se od 0.18 do 0.38. No, korelacije na svim stadijima, osim na autonomiji, statistički su značajne.

Zanimljivo je da su korelacije kompetentnosti obitelji i psihosocijalnog razvoja roditelja prilično slične (na povjerenju, autonomiji i identitetu) ili čak i nešto više od prije navedenih (na intimnosti). Inicijativa je statistički značajno povezana s kompetentnošću samo kod kćeri, a učinkovitost kod kćeri i majki. I generativnost roditelja je značajno povezana s kompetentnošću obitelji, što je očekivani rezultat, budući da je prema toj teoriji temelj generativnosti razvoj brige za druge.

Bilo kako bilo, možemo zaključiti da je kompetentnost značajno povezana sa stupnjem psihoso-

cijalnog razvoja svih članova obitelji, na što ukazuju korelacije za ukupni rezultat na upitnicima.

U svrhu provjere hipoteze da je percepcija kompetentnosti obiteljskog sustava bolji prediktor stupnja psihosocijalnog razvoja djevojke no što je stupanj psihosocijalnog razvoja roditelja, provela sam sedam regresijskih analiza, u kojima sam analizirala po jednu od zavisnih (kriterijskih) varijabli, kompozitne varijable za stupnjeve psihosocijalnog razvoja djevojke po stadijima, i ukupnu kompozitnu varijablu (ukupni rezultat WR). Kao nezavisne (prediktorske) varijable bili su uneseni: ukupni rezultat na upitniku OP za roditelje (za svakog roditelja zasebno) i pripadnost skupini s obzirom na prepoznavanje kompetentnosti obitelji od strane članova obitelji. U tabeli 7, zbog veće preglednosti, spojila sam rezultate sedam regresijskih analiza.

Tabela 7 Značajnost pojedinih prediktora (stupnjevi psihosocijalne zrelosti oba roditelja zasebno, te kompetentnosti obitelji) za pojašnjavanje kriterija kod regresije na stupnju psihosocijalne zrelosti djevojke				
Zavisne varijable i kriterijske varijable	B	Beta	t	p
1. tem. Povjerenje -				
OP majka	.06	.18	1.60	.112
OP otac	.03	.07	.67	.507
kompetentnost	2.85	.16	1.47	.145
2. Autonomija -				
OP majka	.06	.25	2.29	.025
OP otac	.19	.07	.68	.498
kompetentnost	.85	.07	.65	.517
3. Inicijativa -				
OP majka	.06	.19	1.78	.078
OP otac	.02	.07	.73	.469
kompetentnost	4.23	.29	2.74	.007
4. Učinkovitost -				
OP majka	.04	.10	.96	.340
OP otac	.05	.12	1.10	.077
kompetentnost	3.43	.20	1.79	.077
5. Identitet -				
OP majka	.05	.15	1.39	.168
OP otac	.03	.08	.80	.427
kompetentnost	5.34	.30	2.77	.007
6. Intimnost -				
OP majka	.01	.09	.78	.440
OP otac	-.00	-.02	-.16	.873
kompetentnost	1.86	.24	2.14	.035
Ukupni rezultat WR -				
OP majka	.28	.20	1.88	.063
OP otac	.15	.09	.91	.364
kompetentnost	18.56	.26	2.49	.015

Iz tabele 7 možemo vidjeti da kćerin stupanj psihosocijalne zrelosti (kad je sagledavamo kao cjelinu – ukupni rezultat WR) značajno objašnjava kompetentnost obiteljskog sustava. Ako pogledamo rezultate po pojedinim stadijima odgovori nisu toliko jednoznačni, jer za prvi stadij nema značajnog prediktora, za drugi je autonomija, a najvažniji je prediktor majčin stupanj psihosocijalne zrelosti. Za sve ostale stadije je kompetentnost obitelji opet najvažniji prediktor, osim za četvrti stadij – taj je na granici statističke značajnosti.

ZAKLJUČAK

Empirijsko istraživanje unutrašnjosti obitelji je istraživanje psiholoških procesa u obitelji preko samorefleksije njezinih članova, kako ga definira Čačinović Vogrinčić (1998) na slovenskom je području izuzetno rijetko.

U ovom radu istražujem interakcije u obiteljskom sustavu kroz prepoznavanje i doživljavanje od strane troje članova obitelji, dvoje roditelja i kćeri.

Činjenica da članovi obitelji različito doživljavaju većinu interakcija u obitelji jedan je od temeljnih rezultata istraživanja, pri čemu su od svih članova obitelji kćeri davale najkritičnije ocjene. To znači da oba roditelja više procjenjuju kvalitetu interakcije s kćeri no što ih procjenjuje ona sama. Kao što je i očekivano, utvrdila sam da članovi obitelji na različite načine doživljavaju međusobne interakcije u djetinjstvu i adolescenciji.

Različitost doživljaja međusobnih interakcija u obitelji često dovodi obitelj u konflikte. Konflikte koje uzrokuje mlada osoba tjera obitelj (prije svega roditelje) na promjene koje nije moguće postići bez otvorene međusobne komunikacije. Obitelj bi trebala uvijek iznova uspostavljati prostor za obostranu, otvorenu komunikaciju i time osigurati uvjete za uspostavu ravnotežu između autonomije i povezanosti članova obitelji. To je moguće ostvariti u kompetentnoj obitelji.

I rezultati istraživanja u skladu su s ovom tvrdnjom jer pokazuju da je kompetentnost obitelji bolji prediktor stupnja psihosocijalnog razvoja mlade djevojke no stupanj psihosocijalnog razvoja roditelja.

Beaversov model kompetentnosti, koji u ovom radu predstavlja temelj istraživanja obitelji i definira kompetentnost obitelji kroz strukturu obiteljske jedinice i interakcija u njoj, pokazao se upotre-

bljivim modelom za istraživanje uloge obitelji u razvoju mlade djevojke. Obitelji su se rasporedile na kontinuumu kompetentnosti u dvije skupine – manje i više kompetentne obitelji.

Pretpostavku da je u kompetentnoj obitelji omogućen razvoj ne samo djeci nego i roditeljima potvrđuju i rezultati ovog istraživanja, koje je utvrdilo ne visoke, ali statistički značajne korelacije između kompetentne obitelji i stupnja psihosocijalnog razvoja mlade djevojke i roditelja.

Možemo zaključiti da ugodna obiteljska atmosfera predstavlja dobro ishodište za aktivno traženje i oblikovanje identiteta pojedinačnih članova obitelji.

LITERATURA

- Adams, G.R. (1985). Family correlates of female adolescents' ego-development. *Journal of Adolescence*, 8, 69-82.
- Beavers, W.R. (1976). Theoretical basis for family evaluation. V J.M. Lewis, W.R. Beavers, J.T. Gossett in V.O. Philips (ur.), *No single thread* (s.46-82). New York: Brunner/Mazel, Publishers.
- Beavers, W.R. in Hamson, R.B. (1993). Measuring family competence: The Beavers systems model. V F. Walsh (ur.), *Normal family processes* (s. 73-103). London: The Guilford Press.
- Čačinović Vogrinčić, G. (1998). *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno inpublicistično središče.
- Dekovic, M., Noom, M.J. in Meeus, W. (1997). Expectations regarding development during adolescence: Parental and adolescent perceptions. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 253- 266.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E.H. (1980). *Identity and the Life Cycle*. New York: W.W. Norton & Company.
- Fisher, L. in Ransom, D.C. (1995). An empirically derived typology of families: I. Relationships with adult health. *Family Process*, 34, 161-182.
- Lamovec, T. (1994). *Psihodiagnostika osebnosti 2*. Ljubljana: Filozofskafakulteta, Znanstveni inštitut filozofske fakultete.
- Lewis, J.M., Beavers, W.R., Gossett, J.T. in Philips, V.O.(1976) (ur.). *No single thread*. New York: Brunner/Mazel, Publishers.
- Lewis, J.M. (1989). *The birth of the family. An empirical inquiry*. New York: Brunner/Mazel, inc.

Ložar, B. (1996). Študentje v R Sloveniji, Vpis na dodiplomski študij 1995/96; Rezultati raziskovanj, št. 665. Ljubljana: Statistični urad RS.

Olson, D.H., McCubbin, H.I., Barnes, H.L., Muxen, M.J., Larsen, A.S., Wilson, M.A. (1989). Families, What Makes them Work. London: Sage Publications.

Poljšak Škraban, O. (2002). Vloga staršev in interakcij v družinskem sistavu pri oblikovanju identitete študentk socialne pedagogike. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Statistični letopis (2000). Ljubljana: Statistični urad R Slovenije.

PERCEPTION OF FAMILY SYSTEM COMPETENCE AS A PREDICTOR OF YOUNG GIRLS' PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT

Summary

The article represents some findings of the research which explores parental and adolescent perceptions of family competency and parents' and adolescents' psychosocial development.

The research included 93 female social pedagogy students of the Faculty of Education in Ljubljana and their parents.

The study used the Family of Origin Questionnaire (Lewis, 1989) which was modified for this purpose of the study and is based on the Beavers' (1976) family competence theory. I used three versions of the questionnaire for each family member, which were equal in contents.

The questionnaires for measuring psychosocial development are based on E. Erikson theory. The Wessman and Ricks' version is used for measuring adolescents while the Ochse and Plug's version is used for measuring parents' psychosocial development.

Certain differences as regards the perception of the interactions exist between the family members, at which the daughters are the most critical. The family members have experienced a decline in the quality of interactions in the period between the childhood and adolescence of the daughter. Beavers' system model of competency proved to be a useful tool for researching the role of the family in the identity development of the adolescents. Statistical significant correlations show that a competent family enables a favourable psychosocial development for all members of the family, including the parents.

Results show that the perceptions of the family competency from all the three family members are better predictors of adolescent psychosocial development than parents' psychosocial development.

Key words: psychosocial development, family system, competent family